

PROBLEMINIS MOKYMAS RENGiant NUSIKALTIMŲ TYRIMO PAREIGŪNUS

Dr. Alvydas Barkauskas

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT–08303 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bark@ltu.lt

Pateikta 2004 m. birželio 17 d.

Parengta spausdinti 2004 m. gruodžio 18 d.

Pagrindinės sąvokos: kriminalistinio mąstymo mokymas, problemų sprendimo technika, idėjų radimo technika, sinektika.

S a n t r a u k a

Straipsnyje aptariamos probleminio mąstymo ugdymo galimybės rengiant nusikaltimų tyrimo pareigūnus. Autorius, remdamasis išanalizuota nuo XIX a. įvairių šalių teisine pedagogine ir psichologine literatūra, prieina prie išvados, kad nusikaltimų tyrimas yra gnoseologinis, taip pat ir situacinis-probleminis procesas, kurio pagrindinis „veikėjas“ yra nusikaltimų tyrėjas. Tik nuo jo sugebėjimo išspręsti susidariusias problemines tyrimo situacijas priklauso nusikaltimo tyrimo sėkmė.

Siekdamas tinkamai mokėti spręsti nusikaltimų tyrimo situacijas, tyrėjas pirmiausia turi perprasti tinkamo probleminio mąstymo pagrindus bei išsiugdyti atitinkamus gebėjimus ir įgūdžius. Autoriaus nuomone, šiuos uždavinius gali padėti išspręsti nusikaltimų tyrėjų rengimo procese įdiegta probleminio (tiriamojo) mokymo koncepcija. Straipsnyje autorius aptaria kai kuriuos probleminio mokymo metodus: situacinį modeliavimą bei sinektiką.

Įžanga

Nusikalstamų veikų tyrimas yra sudėtingas mąstymo procesas. Jo tikslas yra nustatyti tiesą – ar konkrečiame įvykyje yra nusikalstamos veikos požymių, ar ne, o jeigu yra, reikia įrodyti, kad būtent taip, o ne kitaip klostėsi įvykio aplinkybės. Toks įrodinėjimo procesas baudžiamojo proceso ir kriminalistikos literatūroje apibūdinamas kaip gnoseologinis, kitaip tariant, pažinimo. Jis yra dinamiškas ir permanentiškas, ypač pradinėje tyrimo stadijoje, ir sunkiai nuspėjamas dėl informacijos stygiaus. Dėl to nusikaltimų tyrėjui turėtų būti keliami tam tikri specialūs reikalavimai bei gebėjimai, tiriant nusikalstamas veikas bei su jomis susijusias problemines situacijas.

Mūsų tikslas – plačiau panagrinėti vieną iš nusikaltimų tyrėjų problemų, būtent kaip studijų procese jiems padėti ugdyti probleminį (situacinį) mąstymą, nes nusikaltimų tyrimas – tai dažniausiai tam tikra problema, kurią reikia per kuo trumpiausią laiką įvertinti ir greitai

ištirti. Nesugebant problemiškai mąstyti, įvertinti tyrimo situaciją, beveik neįmanoma greitai ir veiksmingai ištirti nusikaltimą. Ši problema ypač aktuali šiandien, nes būtent ikiteisminėje tyrimo stadijoje padarytos tyrimo klaidos sukelia sunkiausias padarinius, pavyzdžiui, taktiniu aspektu – prarandami arba sunaikinami svarbūs įrodymai, procesiniu aspektu – pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės, pagaliau, padaroma žala ne tik konkrečiam asmeniui, bet ir visuomenei (taip formuojamas neigiamas požiūris į teisėsaugos institucijas) ir valstybei (pvz., valstybė pralošia bylą Europos žmogaus teisių teisme).

Nusikaltimų tyrėjų profesionalumo klausimai, susiję su jo tinkamu analitiniu mąstymu, lietuviškoje teisinėje literatūroje mažai nagrinėti. Pavyzdžiui, pedagogikoje bei psichologijoje mažai nagrinėta, kokias būsimasis nusikaltimų tyrėjas turėtų turėti būtinas žinias, gebėjimus ir įgūdžius. Tokios problemos liko beveik netirtos ir kriminalistikoje, tad atsiranda kriminalistikos rekomendacijų turinio ir jų taikymo praktikos atotrūkis. Kiek daugiau minėta problematika savo nuomonės Lietuvoje yra pareiškę P. Ancelis, G. Babachinaitė, S. Katuoka, S. Kuklianskis, E. Kurapka, E. Palskys, J. S. Pečkaitis, R. Tidikis ir kiti mokslininkai.

Šiame straipsnyje bent bendrais bruožais pateiksime savo nuomonę dėl probleminio mokymo diegimo rengiant nusikaltimų tyrėjus¹.

1. Baudžiamojo proceso ir kriminalistikos požiūris į nusikaltimų tyrėjo mąstymą

Baudžiamojo proceso ir kriminalistikos literatūroje nusikaltimų tyrėjo analitinio mąstymo gebėjimų problematikai buvo skirta daug dėmesio. Apie tai buvo kalbama tyrinėjant nusikaltimų įrodinėjimo problemas. Mokymu apie kriminalistinį mąstymą (vok. *kriminalistische Denklehre*) susidomėta Austrijoje bei Vokietijoje jau XIX amžiuje. Vieni iš pirmųjų šią problemą tyrinėjo: 1837 m. L. Jagemannas [1] ir A. Baueris [2], 1843 m. K. Pfyfferis bei J. Gilgenas [3], 1893 m. H. Grossas [4], o XX a. pradžioje – 1921 m. E. Anuschatas [5], 1927 m. L. Philippas [6], H. Schneickertas [7] ir kiti. Pavyzdžiui, 1927 m. Eduardas von Lisztas, rašydamas apie kriminalistinį mąstymą, teigė: „kriminalistinio mąstymo veikla nėra tokia lengva, nes nusikaltimo tyrėjui reikia spręsti žmonių garbės ir laisvės klausimus“ [8, p. 204]. Tuo pat metu tomis problemomis nemažai konceptualių darbų buvo paskelbę ir Carinės Rusijos teisininkai – 1905 m. I. Michailovskis [9], 1910 m. I. Foinickis [10], 1912 m. S. Viktoriskis [11], 1913 m. V. Slučevskis, S. Pozniševas [12; 13] ir kiti.

Lietuvoje taip pat epizodiškai buvo nagrinėjamos tyrėjo mąstymo problemos, pavyzdžiui, 1927 m. K. Budrevičius, pasisakydamas įvykio vietos apžiūros klausimu, teigė: „...Vadovaujantis apžiūrėjimui turi ir sugebėti griežtai atsisakyti nuo minties, iš kalno susidariusios arba primestos apie tiriamą įvykį, kiekvienu kartu turėti tiek drąsos, kad kilus įtarimui, tuojau atmetus ir nelaikytų jos lyg kokio vyriausio neklaidingo įsakymo. Turi atminti policijos devizą: „tikėk visais ir visu kuo abejok“. Vedąs apžiūrėjimą turi mokėti pažvelgti kritiškai tiek į save, tiek ir į savo bei jam pavestų bendradarbių veiksmus“ [14]. 1930 m. A. Survila teigė: „policijos atstovas turi jau iš anksto sudaryti pavesto reikalo vaizdą ir tikslingą būsimos darbo planą. Gaunamų žinių jis neturi labai lengvai niekinti, bet taip pat negali iš jų ir labai drąsių išvadų daryti“ [15].

Be to, tuometinėje baudžiamojo proceso ir kriminalistikos literatūroje galima rasti ir tokių rekomendacijų: „Policijos tarnautojui, aiškinančiam nusikaltimą, nereikia vadovautis vien intuicija (nors nujautimas ir labai padeda išaiškinti nusikaltimą), bet, suprantama, naudotis rastais įvykio vietoje piktadario paliktais pėdsakais, kuriuos vienodu rūpestingumu reikia apžiūrėti, neatsižvelgiant į jų rūšies ir gaunamo įspūdžio apie jų reikšmę nusikaltimui išaiškinti ... Policijos tarnautojui turi rūpėti visi rastieji, nors ir mažiausi pėdsakai, ir jis neprivalo gal-

---

¹ Šiuo atveju nusikaltimų tyrėjo sąvoką vartosime plačiąja prasme – tai ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, teisėjas.

voti, kad menkesnės vertės pėdsakai nusikaltimui išaiškinti nėra svarbūs, nes kol nusikaltimas neišaiškintas, niekada negalima spręsti, kokie būtent iš rastųjų pėdsakų yra svarbesni“ [16].

Apžvelgus XX a. antros pusės Europos šalių ir JAV baudžiamojo proceso bei kriminalistikos literatūrą, susijusią su įrodinėjimu, be išimties galima teigti, kad pripažįstama, jog nusikaltimų tyrimas yra sudėtingas gnoseologinis procesas, kurio svarbiausias subjektas yra nusikaltimų tyrėjas, nes tik nuo jo savybių bei sugebėjimų priklauso tyrimo sėkmė – tiesos nustatymas [17].

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos baudžiamasis procesas ir kriminalistika vystėsi pagal rusų mokslininkų koncepcijas, kuriose nemažai dėmesio buvo skiriama kriminalistikos didaktikai. Lietuviškos literatūros šia tema beveik nebuvo. Tai galima paaiškinti tuo, kad tuo metu vidaus reikalų kadru rengimas buvo prioritetingas SSSR vidaus reikalų ministerijos preogatyva ir SSR respublikos čia beveik negalėjo kištis.

Lietuvoje nusikaltimo tyrėjų mokymo ir rengimo problemomis labiau susidomėta atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę 1990 metais. Apie policijos pareigūnų rengimo sistemą ir kryptis savo nuomonę pareiškė J. S. Pečkaitis, E. Palskys, R. Tidikis [18], policijos profesinio rengimo klausimais P. Ancelis [19], S. Kuklianskis, E. Kurapka, S. Katuoka, G. Babachinaitė, pareigūnų psichologinio, intelektualinio rengimo problemomis – G. Valickas, G. Nikolojonok, R. Veršinskas [18], A. Barkauskas [20] ir kt.

Jau atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę pastebėta, kad nėra pakankamai išsilavinusių kvotėjų ir tardytojų. Pavyzdžiui, 1994 m. S. Kuklianskis teigė: „Gi kvotėjai, neturintys tardymo darbo patirties kriminalistinės technikos būdų panaudojimo įgūdžių bei daugiau orientuoti į seklio darbo metodus, negu oficialios (procesiniu keliu) gautos informacijos apie nusikaltimus rinkimo metodus, blogai atlieka pirminius tardymo veiksmus. Taip jau nusikaltimų tyrimo pirminėje stadijoje jų išaiškinimas tampa problematiškas“ [21]. 1996 m. savo disertacijoje apie tai užsiminė ir P. Ancelis [19].

Iš esmės nagrinėjamos nusikaltimo tyrėjų rengimo problemos, jų būtinų gebėjimų „paketo“ bei ugdymo klausimai liko „atviri“ ir iki šiol. Gaila, dabartinės teisės studijos Mykolo Romerio universitete yra gana aukšto lygio ir suteikia rimtas teorines žinias, būtinas kūrybiškai mąstant, tačiau yra silpnai ir nepakankamai formuojami įgūdžiai bei gebėjimai, suteikiantys absolventui iškart baigus studijas savarankiškai įsitraukti į profesinę veiklą. To priešastimi galėtų būti tai, kad teisinėje pedagoginėje praktikoje šiuo metu yra paplitę tradiciniai standartinių (statiškų), tipinių kasuolinių uždavinių sprendimo metodai ir beveik neskiriama dėmesio naujiems mokymo metodams, kurie padėtų būsimam pareigūnui įgyti ir kūrybiškai pritaikyti žinias bei gebėjimus.

2. Probleminis mokymas dėstant baudžiamąjį procesą ir kriminalistiką

Probleminio (tiriamojo) mokymo koncepcijos pagrindinė idėja – pažinimo aktyvumo ir savarankiškumo skatinimas. Tokiu atveju probleminis mokymas iš esmės yra ir tiriamasis mokymas, kurio pradininku laikomas Sokratas.

Probleminiu mokymu siekiama, kad mokiniai susiformuotų mąstymo operacijas, protinius veiksmus, kurių reikia pažinimo uždaviniams spręsti. Mokytojas neskelbia mokslo teiginių; mokiniai jų ieško ne vadovėlyje, o tiriamoje veikloje. Tačiau šią veiklą organizuoja ir jai vadovauja mokytojas, todėl, nors mokiniai savarankiškai „atranda“ mokslo tiesas, vadovaujantis mokytojo vaidmuo lieka itin svarbus [22, p. 12].

Probleminis mokymas, kitaip nei tradicinis, turi savitą struktūrą. Tipiška pamoka pagal probleminio mokymo koncepciją galėtų sudaryti tokius etapus: probleminės situacijos sudarymas, problemos formulavimas ir jos sprendimo plano sudarymas, problemos sprendimo organizavimas, sprendimo tikrinimas.

Mūsų nuomone, probleminis mokymas turėtų būti diegiamas studentams tik tuomet, kai jiems yra įdiegti dėstomos disciplinos (dalyko) pagrindai ir „pamatinės“ sąvokos, nes kitaip jiems bus sudėtinga arba neįmanoma išspręsti pateiktą užduotį. Tokiu atveju probleminis mokymas bus veiksmingas.

Toliau pateiksime keletą probleminio mokymo metodų, kuriuos taikant, mūsų nuomone, galima padėti studentams geriau išsiugdyti probleminį bei situacinį mastymą.

2.1. Situacinis modeliavimas ir jo taikymas

Kadangi visa nusikaltimų tyrėjo veikla susijusi su konkrečiomis nusikaltimų tyrimo situacijomis, mokymas taip pat turėtų būti situacinio pobūdžio. Toks mokymas dėstytoje gali būti apibūdinamas taip pat, kaip viena iš probleminio mokymo rūšių, kuriuo studentams siekiama padėti perprasti nestandartinių (konkrečių) užduočių savarankiško tyrimo ir išsprendimo metodus. Šiuolaikinį mokinį ne tiek svarbu „užpildyti“ žiniomis, kiek mokyti jį savarankiškai jas įgyti“ [21, p. 68].

Situacinio modeliavimo¹ dėdaktinė analizė leidžia išskirti dvi jo taikymo kryptis:

- 1) padėti studentams įgyti situacinio pobūdžio įgūdžių analizuoiant kriminalinę situaciją tiriant nusikalstamas veikas (t. y. išmokyti situacinio modeliavimo);
- 2) situacinio modeliavimo taikymą kaip vieną iš mokymo metodų (t. y. mokymą taikant šį metodą).

Svarbiausi kriminalistikos situaciologijos pagrindai gali padėti studentui išsiugdyti situacinį, probleminį mąstymą analizuoiant nusikaltimų tyrimo situacijas. Situacinis mastymas padeda „optimizuoti“ tyrėjo sprendimus, nes juos priimdamas tyrėjas turi teisingai suvokti ir įvertinti situaciją, tam panaudodamas atitinkamas žinias, gebėjimus ir įgūdžius.

Situacinis modeliavimas, kaip vienas iš probleminio mokymo metodų, gali būti taikomas įvairiose srityse – paskaitose ir pratybose. Galima išskirti ir įvairių situacinio mokymo rūšių: situacijos-iliustracijos, situacijos-pratimai bei imitacinės kompiuterinės sistemos. Trumpai apibūdiname kiekvieną iš jų.

1. Situacijos-iliustracijos. Šis metodas gali būti efektyvus paskaitų metu norint parodyti įvairių doktrinų pagrindines nuostatas bei empirinę medžiagą. Iliustracijomis gali būti modeliuojamos ir nusikaltimų tyrimo situacijos. Iliustracijomis galima vaizdžiai parodyti pėdsakų susidarymo mechanizmus atskirose tyrimo situacijose bei tose situacijose atsirandančių probleminių situacijų galimus sprendimo variantus. Pradiniame etape dėstytojas gali pateikti vieną probleminę iliustraciją, kurią studentai turi išspręsti, vėliau gali būti pateikiami teisingi atsakymai. Iliustruojama gali būti įvairiomis priemonėmis: skaidrėmis, filmuota medžiaga, fotografijomis ir pan.

2. Situacijos-pratimai. Dėstytojas pateikia studentams išspręsti probleminę tyrimo situaciją. Iš pradžių pateikiama minimali informacija, vėliau ji didinama, kol situacija galutinai išsprendžiama. Šiuo atveju pratimai gali būti statiški, tai yra sprendžiami situaciniai bei dinamiški uždaviniai, kuomet probleminė situacija sprendžiama studentams imituojant (vaidinant) proceso dalyvių vaidmenis.

3. Kompiuterinės imituojančios sistemos. Du pirmieji metodai dažnai taikomi Mykolo Romerio universiteto paskaitose, seminaruose ir pratybose dėstant kriminalistiką bei baudžiamąjį procesą, o šis metodas dar plačiau netaikomas. Nusikaltimų tyrimo taktikos mokymų kompiuterinių programų, kiek šios publikacijos autoriui žinoma, Lietuvoje dar visai nėra parengta. Šio metodo esmė yra kompiuterinis nusikaltimų tyrimo situacijos taktinis modeliavimas. Gali būti modeliuojama viso nusikaltimo tyrimo ir atskiro tyrimo veiksmo situacija.

---

¹ Situacinis modeliavimas – tai situacijos tyrimo metodas, kurio esmę sudaro loginis eksperimentavimas su realios situacijos modeliu. Situacinis modeliavimas gali būti retrospektyvus ir perspektyvus. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуология. Москва, 1997. С. 47

Šis metodas gali būti veiksmingas ne tik rengiant nusikaltimų tyrėjus, bet ir profesinio tobulinimosi programose, tikrinant jų profesinį pasirengimą bei kartojant žinias. Kompiuterinės programos gali padėti išaiškinti tyrėjų nusikaltimų tyrimo taktikos spragas ir jas laiku pašalinti. Be to tokios programos gali paskatinti sudaryti dažniausiai pasitaikančių, t. y. tipinių nusikaltimų tyrimo situacijų klasifikacijas, kurios gali būti reikšmingos ir tiriant nusikaltimus.

2.2. Sinektikos modelio taikymas dėstant kriminalistiką

Tarptautinių žodžių žodyne sinektika apibūdinama kaip protinės veiklos skatinimas laisvomis asociacijomis elementus jungiant į visumą [23, p. 450]. Laisvomis asociacijomis (angl. *free associations*) laikomas svarbiausias psichoanalitinės terapijos metodas – pacientas skatinamas verbalizuoti viską, kas jam ateina į galvą, nors tai atrodytų netinkama arba nepadoru – taip apibūdinama sinektika psichologijos žodyne [24, p. 152–153].

Sinektika (angl. *Synectics*) mūsų nagrinėjama prasme yra grupinės kūrybinės ir mokymo tiriamosios veiklos modelis. Ji pradėjo formuotis Vakarų Europos pedagogikoje XX a. 7-me dešimtmetyje, atsiradimo pagrindu laikomas gerai žinomas grupės idėjų generavimo metodas, dar kitaip vadinamas „smegenų šturmu“ (angl. *Brainstorming*). Iš pradžių sinektikos modelis plėtojosi kaip kolektyvinė problemų sprendimo veikla ekspertų, specialistų grupėse, problemai spręsti naudojant įvairias prielaidas, hipotezes, buvo kuriamas, norint pagyvinti kūrybinį darbą ieškant naujų problemų sprendimo būdų vadyboje bei ekonomikoje.

XX a. 7-me dešimtmetyje, remiantis sinektikos modelio taikymo praktika vadyboje bei ekonomikoje, JAV pradėti atlikti tyrimai mokymo įstaigose. Tokių tyrimų pagrindinis didaktinis tikslas buvo noras pagyvinti mokinių emocinį, vaizdinį bei metaforinį mastymą. Grupinis problemų sprendimas, kaip ir pats grupinis mokymas, turi nemažai pranašumų, nes skaitymas, klausymas ir stebėjimai yra pasyvi mokymosi veikla, kuomet įsimenama mažiau kaip 50 proc. pateiktos medžiagos. Kai mokymąsi aptariame su kitais, įsimename 3/4 medžiagos, o kai padedame kitiems – beveik viską, ko mokomės. Tai yra grupinio mokymosi esmė [25, p. 38]. Be to, taikant sinektiką, sprendžiant pateiktą probleminę situaciją, vyksta diskusijos. Tyrimai (Mc Keachie, Kulik, 1975) parodė, kad pagal mokymo medžiagos išlaidymą atmintyje ir mąstymo operacijų sudėtingumą, taip pat pagal nuostatas bei motyvaciją diskusijų metodas yra pranašesnis už paskaitų metodą [26, p. 338].

Kita vertus, sinektika laikytina ne tik tiriamojo (probleminio) mokymo metodu, kuriuo siekiama, kad mokiniai susiformuotų mąstymo operacijas, protinius veiksmus, kurių reikia pažinimo uždaviniams spręsti, bet ir situacinio modeliavimo atmaina, nes problema sprendžiama esant konkrečioms situacijoms, ir tos problemos įvairiapusiškai modeliuojamos skirtingomis sąlygomis.

Vakarų Europos šalių kriminalistikoje sinektikos modelis taikomas jau seniai. Pavyzdžiui, sinektika gan plačiai apžvelgiama Vokietijos kriminalistikos literatūroje [27, p. 71–98]. Viena iš kriminalistikos sistemos dalių – kriminalistinė strategija, kurioje dėstomos nusikaltimų tyrimo planavimo efektyviausios rekomendacijos, rekomenduojama problemų sprendimo technika (vok. *Problemlösungstechniken*) praktinėje veikloje, tiriant nusikaltimus. Viena iš problemų sprendimo technikos dalių yra idėjų radimo, gavimo technika (vok. *Ideenfindungstechniken*), ten minimi idėjų gavimo metodai ir vienas iš jų yra sinektika. Svarbiausias jos taikymo pranašumas yra efektyvus, gana greitas problemos sprendimo būdas. Problemą sprendžia specialistų grupė, kuriai vadovauja grupės vadovas [28, p. 52–54]. Jis protokoluoja pareikštas diskusijų metu grupės narių idėjas, versijas, intuityvius sprendimus ir pan. Tai praktinis, o ne didaktinis sinektikos modelio taikymas praktinėje nusikaltimų tyrimo veikloje.

Sinektikos modelį bandėme praktiškai taikyti nuo 1997 m. Mykolo Romerio universitete kriminalistikos mokymo programoje, kurioje daug dėmesio skiriama praktiniams kriminalistikos užsiėmimams. Tai savarankiška mokymo forma, kuri su kitomis rūšimis (paskaitomis,

seminarais, grupiniais žaidimais, individualiomis užduotimis, egzaminais ir pan.) sudaro vientisą kriminalistikos disciplinos mokymo procesą.

Praktinių kriminalistikos užsiėmimų didaktinis tikslas yra išmokyti studentą mąstyti kriminalistiškai. To siekiama studentui pavedant atlikti konkretų proceso dalyvio vaidmenį – ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro specialisto ir t. t. bei pateikiant konkrečią praktinę situaciją. Pavyzdžiui, sumodeliuotoje įvykio vietoje studentas turi pats nuspręsti, koks įvykio vietos apžiūros būdas tinkamiausias, nuo ko pradėti apžiūrą, kokios tinkamiausios toje situacijoje kriminalistinės techninės priemonės ir pan.

Minėti praktiniai užsiėmimai turi ir dvejopo pobūdžio metodinius tikslus: a) įtvirtinti mokymo procese gautas žinias ir įgūdžius, b) suteikti galimybę realiai įvertinti kriminalistinių žinių, įgūdžių lygį atliekant praktines užduotis.

Auklėjamasis praktinių užsiėmimų tikslas yra įskiepyti studentams įsitikinimą, kad jie gali savarankiškai išspręsti nusikaltimo tyrimo uždavinius.

Mokymas taikant sinektiką turi apimti šiuos būtinus elementus:

1. Pirmiausia reikia aiškiai suformuluoti problemą. Ji gali būti sudėtinga ir teoriniu, ir praktiniu požiūriu. Teorinė situacija sudaroma tada, kai reikia konkretinti studentams žinomas bendrus teorinius teiginius, jais paaiškinti naujus faktus ir veiksmus. Probleminė situacija galėtų būti sudėtinga teoriniu požiūriu, pavyzdžiui, kratos atlikimo galimybės diplomatinėse atstovybėse.

Praktinio pobūdžio situacija sudaroma tada, kai studentai turi pakankamai teorinių žinių, bet nesugeba jomis operuoti naujomis aplinkybėmis [22, p.12].

2. Pateiktos problemos analizė bei pradinės būtinios informacijos pateikimas. Dažniausiai tai atlieka dėstytojas, tačiau tai gali daryti ir studentas. Čia gali būti pasitelkiamas probleminis dėstymas, kai pats dėstytojas formuluoja problemą, pats ją sprendžia, analizuodamas tuo klausimu skirtingas nuomones. Labai svarbu atrinkti būtiną pradinės informacijos kiekį, kad būtų sudarytas informacinis problemos sprendimo pagrindas. Išanalizavus problemą, sudaromas jos sprendimo planas, suformuluojama hipotezė, kuri yra dedukcinio pobūdžio – dėstytojui žinoma mokslinė tiesa studentams pateikiama taip, tarytum ji būtų nežinoma.

3. Problemos sprendimo organizavimas. Galimų problemos sprendimo būdų ieškojimas. Šioje stadijoje studentai pateikia įvairių problemos sprendimo būdų. Dėstytojas argumentuotai analizuoja pateiktas studentų nuomones, jas atmeta arba pritaria joms. Labai svarbu, kad dėstytojas sudarytų sąlygas studentų savarankiškomis problemos sprendimo būdų paieškoms. Jau šioje stadijoje pateikta problema dėl pagrįstų prielaidų gali būti išspręsta atsitiktinai.

4. Pateiktos problemos performulavimas. Kiekvienas studentas savarankiškai performuluoja problemą, kaip jis ją pats supranta, savais žodžiais.

5. Bendras performuluotos problemos išsprendimo būdų ieškojimas. Pradinis problemos formulavimas laikinai atidedamas.

6. Analogiškų pavyzdžių sukūrimas pagal pateiktą problemą. Dėstytojas skatina studentus sugalvoti analogiškus pavyzdžius pagal analizuojamą problemą.

7. Problemos sprendimo tikrinimas. Šiuo atveju aktyviai dalyvauja ne tik studentai, bet ir dėstytojas. Jeigu pateikti problemos sprendimo būdai yra netinkami ir neproduktyvūs, grupė ieško kitų išeities būdų. Ši stadija yra baigiamoji sprendžiant pateiktą problemą, joje nustatomi galutiniai, rekomenduotini problemos sprendimo būdai. Šis etapas yra organiškai susijęs su kitais, ankstesniais, problemos sprendimo etapais, nes jau problemos kėlimo pradžioje kyla sprendimo teisingumo kriterijaus klausimas. Tokį kriterijų nustato pats dėstytojas pateikdamas problemą, ir vėliau ją studentams nagrinėjant kontroliuoja, kaip jie ją sprendžia, kaip mąsto, taiso jų klaidas, neleidžia nukrypti nuo analizuojamos užduoties.

Panašios struktūros sinektikos modelį Mykolo Romerio universitete vienas pirmųjų pradėjo taikyti doc. Petras Ancelis, nuo 1994 m. dėstydamas teisės magistrams įrodymų teorijos kursą Baudžiamojo proceso katedroje, o nuo 1997 m. tai buvo taikoma ir Kriminalisti-

kos katedroje trečiojo kurso Policijos ir Teisės fakultetų studentams kriminalistikos pratybų metu, dėstant vagysčių bei plėšimų, nužudymų, chuliganizmo tyrimo metodikas¹.

Sinektikos modelis gali būti sėkmingai taikomas dėstant ne tik baudžiamąjį procesą ir kriminalistiką, bet ir kitas disciplinas – administracinį bei civilinį procesus, kurie pasižymi dinamiskumu ir probleminėmis, dažnai besikeičiančiomis situacijomis. Šį modelį rengiamasi toliau tobulinti bei taikyti Mykolo Romerio universitete dėstant baudžiamąjį procesą 2005–2006 mokslo metais modeliuojant teismo procesus.

Po pratybų, kuriose buvo taikytas sinektikos modelis, apklausus studentus sužinota, kad 85 proc. studentų buvo patenkinti tokio pobūdžio pratybomis, nes geriau įsiminė praeitą medžiagą, įgavo tam tikrų problemų sprendimo įgūdžių. Likę 15 proc. nenurodė konkrečių priežasčių, dėl ko buvo nepriimtina tokį modelį taikyti pratybose.

Nepaisant sinektikos modelio efektyvumo, taip pat reiktų paminėti tai, kad šiuo modeliu išsprendžiama tik tam tikra dalis didaktinių uždavinių – naujos medžiagos perteikimo ir jos taikymo naujomis sąlygomis uždaviniai. Tokio modelio taikymas netikslingas, kai nauja medžiaga yra aprašomojo pobūdžio, neprobleminė, savaime suprantama, arba paprastose, nesudėtingose praktinėse situacijose. Taip pat sinektika netaikytina pradedant formuoti pamatinius, elementarius praktinius įgūdžius bei žinias. Šio modelio taikymas užima nemažai laiko sąnaudų ir jam ruošiantis, ir jį taikant mokymo programoje, ne jis visada yra ekonomiškas. Sinektikos struktūros bei taikymo galimybės didaktikos srityje nėra dar užtekinai aptartos ir išanalizuotos, todėl reikalingi tolesni sinektikos modelio taikymo didaktikoje tyrimai.

Išvados

Probleminis (tiriamasis) mokymas gali būti veiksmingas rengiant nusikaltimų tyrėjus, skatinant jų pažinimo aktyvumą, kūrybingumą ir savarankiškumą. Šią mokymo koncepciją įdiegti į mokymo procesą nėra lengva dėl šių priežasčių:

- 1) probleminį mokymą efektyviau gali realizuoti tik aukštos kvalifikacijos pedagogas, sistemiškai parengęs dėstomo dalyko programą;
- 2) aukšti reikalavimai turi būti keliami ne tik dėstytojams, bet ir studentams, nes probleminis (tiriamasis) mokymas gali būti veiksmingas tik tuomet, kai studentai turi reikiamą lygio dėstomo dalyko žinias. Priešingu atveju – paprasčiausiai nesant atitinkamo žinių, negalima spręsti ir pateiktos užduoties, kuri reikalauja atitinkamų žinių;
- 3) mokymo, studijų įstaigoje turi būti pakankamai daug valandų dėstomam dalykui, nes taikant probleminio mokymo metodus, reikalingos didesnės laiko sąnaudos nei tradiciniams seminarams ir pratyboms.

LITERATŪRA

1. **von Jagemann L. H. F.** Handbuch der gerichtlichen Untersuchungskunde. – Frankfurt, 1837. 1. Band.
2. **Bauer A.** Anleitung zur Criminalpraxis. – Göttingen, 1837.
3. **Pfyffer K. und Bapt Jon zur Gilgen.** Anleitung zur Führung von Untersuchungen über Strafsachen. – Zürich, 1843. 1 Teil.
4. **Gross H.** Die Erforschung des Sachverhalts strafbarer Handlungen. – München, 1893.

---

¹ Plačiau apie tai: Barkauskas A. Sinektikos modelio taikymas kriminalistikos pratybose // Policijos pareigūnų ugdymo aktualijos ir patirtis. Vilnius, 1999.

5. **Anushat E.** Die Gedankenarbeit des Kriminalisten. Kriminalistische Schlußfolgerungskunst und ihre Grenzen. – Berlin, 1921.
6. **Philipp L.** Einführung in die kriminalistische Denklehre. – Berlin, 1927.
7. **Schneickert H.** Kriminaltaktik: mit besonderer Berücksichtigung der Kriminalpsychologie. – Berlin, 1940. 5 Aufl.
8. **Liszt E.** Richtliche Beurteilung. Kriminalistische Monatshefte. 1927.
9. **Михайловский И. В.** Основные принципы организации уголовного суда. – Томск, 1905.
10. **Фойницкий И. Я.** Курс уголовного судопроизводства. – Санкт Петербург, 1910. Т. 2.
11. **Викторский С. И.** Русский уголовный процесс. – Москва, 1912.
12. **Случевский В.** Учебник русского уголовного процесса. – Санкт Петербург, 1913.
13. **Познышев С. В.** Уголовный процесс. – Москва, 1913.
14. **Budrevičius K.** Apžiūrėjimas // Policija. 1927. Nr. 11.
15. **Survila A.** Nusikaltimų tyrimas // Policija. 1930. Nr. 4.
16. **A. K.** Kai kurie galimūmai susekti nusikaltėjus // Policija. 1935. Nr. 2.
17. **Getto W.** Kriminalistisches Denken und polizeiliche Tatsachenfeststellung // Kriminalistik. 1998. Nr. 8–12.
18. **Policijos** pareigūnų profesinės dorovinės bei psichologinės savybės ir jų ugdymas. Tarptautinės mokslinės-metodinės konferencijos medžiaga. – Vilnius, 1994.
19. **Ancelis P.** Ikiteisminio nusikaltimų tyrimo procesinės ir organizacinės problemos (lyginamosios teisėtyros studija): daktaro disertacija. – Vilnius, 1996.
20. **Barkauskas A.** Sinektikos modelio taikymas kriminalistikos pratybose // Policijos pareigūnų ugdymo aktualijos ir patirtis. – Vilnius, 1999.
21. **Kuklianskis S.** Nusikaltimų aiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. – Vilnius, 1994. T 2.
22. **Bitinas B.** Didaktinės koncepcijos. – Vilnius, 1992.
23. **Tarptautinių** žodžių žodynas. – Vilnius, 1985.
24. **Psichologijos** žodynas. – Vilnius, 1993.
25. **Grupinis** mokymas šiuolaikinėje mokykloje. – Vilnius, 1997.
26. **Gage N. L., Berliner D. C.** Pedagoginė psichologija. – Vilnius, 1994.
27. **Burghard W.** Der Entscheidungsproceß in kriminalpolizeilichen Furungssystemen. – Heidelberg, 1980.
28. **Klink M., Kordus S.** Kriminalstrategie Grundlagen polizeilicher Verbrechunsbekämpfung. – Stuttgart, München, Hanover, 1986.
29. **Зиновьев С. И.** Учебный процесс в высшей школе. – Москва, 1995.

Application of Problems-Related Contemplation Methods to the Training of Crime Investigation Officers

Dr. Alvydas Barkauskas
Mykolas Romeris University

Keywords: Synectics.

SUMMARY

The article deals with the possibilities of the grooming the crime investigation officers using the problems-related contemplation methods. After the scientific legal-pedagogical and psychological literature's (edited from XIX century) analysis was made, the author comes to the conclusion the crime investigation process is gnoseological and situational-problematic one and the one of the main „actors“ in this area is the investigation officer. Only the competence to solve problematical investigation situations makes an influence to the success of crime investigation.

On purpose to manage tackling the crime investigation situations, it is essential for the officer to master sufficient knowledge of problematical contemplation and appropriate abilities or skills. The author makes a consideration, studying process can solve these goals, while the crime investigation officers are grooming. The author gives some problematical training methods in the article: situational modeling and synectic.

The author comes to these conclusions:

Problematical (exploratory) training can be effective in the grooming of investigation officers, stimulating their knowledge activeness, creativeness and self-sufficiency. It is not easy to integrate this type of training process for the following reasons:

1) only the high-competence educator, who has systematically prepared the curriculum, can realize the problematical training issue;

2) the high competence requirements have to be raised not for the lecturers only, but for the students as well. This is because the problematical (exploratory) training may be effective one only in the case of students can have appropriate knowledge degree. Otherwise - if such knowledge degree is absent, it is impossible to solve presented task correctly; there have to be enough time for the lecturing current curriculum, because of there is a need of more time input using the problematical training methods, than traditional seminars and practices.

